

*Kokonaisten
ihmisten
Suomi.*

Urheiluseuran ympäristöopin perusteet

Opetus- ja
kulttuuri-
ministeriö

Pohjola

www.slu.fi

Urheiluseuran ympäristöopin perusteet

Sisällysluettelo

Urheiluseuran ympäristöopin perusteet	4
Lukijalle:	8
1. Oman toiminnan tarkastelu	9
2. Ympäristöasiat osana liikuntajärjestöjen toimintaa	11
3. Liikunnan ja ympäristön väliset kytkennät	13
Liikunta ympäristökasvattajana	20
4.Toimenpiteitä ympäristövaikutusten vähentämiseksi	21
4.1. Liikenne	21
4.2. Urheilutapahtumat	24
4.3. Kahvila- ja kioskitoiminta	27
4.4. Urheilu ja ekologinen selkäreppu	28
5. Seuran ympäristöaskeleet	30
5.2. Ympäristöasioiden kehittämishankkeet	31
Kehittämiskohteita	34
6.Jatkuva parantaminen – ympäristösuunnitelma	37

Lukijalle

Tämän materiaalin perusrakenne on seuraava:

Ensimmäisessä luvussa virittäydytään aihepiiriin tarkastelemalla omia toimintatapoja ja niiden vaikutusta ympäristöön.

Toinen ja kolmas luku ovat teoriaa liikunnan ympäristöasioiden taustoista sekä liikunnan ja ympäristön välisistä kytkennöistä. Osiot antavat pohjatietoja seuraaville, käytännönläheisille osille.

Neljännessä luvussa annetaan eväitä käytännön seuratoiminnan ympäristöasioiden kehittämiseen. Kimppakyytien, varustepörskien ja tapahtumien ympäristöasioiden toimintamallit löytyvät täältä.

Viidennessä luvussa laaditaan seuralle ympäristöpelisäännöt, joissa linjataan käytännön tasolla seuran ympäristötavoitteet. Kuudes luku antaa puolestaan välineet seuran ympäristöasioiden kehittämissuunnitelman tekoon. Kehittämissuunnitelman avulla varmistetaan pelisäännöissä asetettujen tavoitteiden toteutus.

Tämä materiaali perustuu pääosin julkaisuun Urheiluseuran ympäristöopin perusteet – kouluttajan opas, jota on päivitetty. Materiaaliin on myös lisätty joitakin osioita Liikunnan Ympäristökouluttajan kansioista (Sirium Oy, 2001). Alkuperäistekstien kirjoittajina on toiminut Marja-Liisa Suomalainen, Sirium Oy sekä Marjut Joensuu. Päivityksen ovat tehneet harjoittelija Pauliina Poikolainen ja asiantuntija Karoliina Luoto.

Tietoa liikunnan ympäristöasioista löytyy myös osoitteesta www.slu.fi/ymparisto

1. Oman toiminnan tarkastelu

Ympäristöasioiden kehittämisen voi aloittaa omasta itsestä. Omaa toimintaa voi arvioida vastaamalla seuraaviin kysymyksiin:

- *Edellyttääkö liikuntaharrastuksesi paljon matkustamista?*
- *Miten kuljet liikuntapaikalle? Onko muita, ympäristöystävällisempiä vaihtoehtoja?*
- *Jos matkustat autolla, montako henkeä tavallisesti kulkee samalla kyydillä?*
- *Liikutko luonnossa vai rakennetussa ympäristössä?*
- *Kuluttaako toiminta luontoa?*
- *Kuluttaako käyttämäsi liikuntapaikka paljon energiaa?*
- *Syntyykö liikuntaharrastuksestasi melu- tai pakokaasupäästöjä?*
- *Mietitkö koskaan urheiluvälinettä tai -varustetta ostaessasi sen ympäristövaikutuksia?*
- *Korjautatko vioittuneita tai kuluneita urheiluvarusteitasi?*
- *Pesetkö urheiluvarusteesi täysillä pesukoneellisilla?*
- *Kierrätätkö käytetyt, mutta toimintakuntoiset varusteesi?*
- *Hankitko itse varusteita käytettynä jos mahdollista?*
- *Pyritkö säästämään lämmintä vettä suihkussa?*
- *Onko pesuaineesi ympäristömerkittyä?*

- *Ostatko pullovetä vai täytätkö juomapullon hanavedellä?*
- *Jääkö treenieväistäsi paljon jätettä: foliota, kertapakkauksia ja muovipusseja?*
- *Muistatko aina laittaa roskasi roska-astiaan?*
- *Lajitteletko, jos siihen on mahdollisuus?*

Omien toimintatapojen ympäristöystävällisyyttä voi arvioida myös erilaisten testien ja mittareiden avulla. Tuloksista ja niiden parantamismahdollisuuksista on hyvä jutella porukalla esim. joukkueen kesken.

- *Suomen ympäristökeskuksen ilmastodieetti-työkalu www.ilmastodieetti.fi*
- *Helsingin Sanomien Hiilijalanjälkitesti: www.hs.fi/viesti/hiilijalanjalkitesti.*
- *Tampereen kaupungin Ekotallaaja-laskuri ekologisen jalanjäljen arvioimiseen www.tampereenkaupunki.net/ekotallaaja/peli*

2. Ympäristöasiat osana liikuntajärjestöjen toimintaa

Ympäristöasioista huolehtiminen on osa liikuntajärjestöjen ympäristövastuuta. Liikunnan ympäristötyön tavoitteena on ohjata liikuntakulttuuria kestävästi kehityksen suuntaan. Ympäristötyöllä edistetään ympäristövastuullista käyttäytymistä vähentämällä liikunnan harrastamisen ja urheilutapahtumien aiheuttamia ympäristöhaittoja. Käytännössä ympäristötyö on arjen tekoja ympäristön hyväksi ja ympäristökasvatuksen toteuttamista liikunnan keinoin.

Ympäristöasioiden kehitys heijastuu yhteiskunnalliseen kehitykseen ja liikuntajärjestöjen tulee omien toimintaedellytystensä säilyttämiseksi pysyä mukana tässä kehityksessä. Liikuntajärjestöjen tehtävänä on kantaa oma vastuunsa ympäristön huomioimisesta ja kestävästi kehityksen toteutuksesta.

Liikunnan ja urheilun ympäristötyö aloitettiin valtakunnallisella tasolla jo vuonna 1995 Nuori Suomi ry:n ympäristöprojektissa. Liikuntapaikkarakentamisen, urheiluvälineiteollisuuden ja suurten urheilutapahtumien tavoittamiseksi projektia laajennettiin liikunnan ja urheilun yhteiseksi hankkeeksi. Liikunnan ja Urheilun ympäristöhanke käynnistyi keväällä 1998 ja jatkui vuoden 2000 loppuun asti. Ympäristöhankeen keskeisenä tavoitteena oli muodostaa pitkällä aikavälillä pysyviä, ympäristöystävällisiä käytäntöjä liikuntakulttuuriin. Erillisiä kehityshankkeita toteutettiin seura-, leiri-, tapahtuma- sekä liittotasolla. Vuodesta 2001 lähtien ympäristöasioiden kehitystyötä on jatkettu osana Suomen Liikunnan ja Urheilun (SLU) normaalia toimintaa.

Ympäristöasioiden aktiivista kehittämistyötä on tehty yli 20 liikuntajärjestössä. Suhteellinen osuus SLU:n jäsenjärjestöistä ei ole vielä suuri, mutta ympäristövaikutuksiltaan keskeisimmät sekä harrastajamääriltään suurimmat lajiliitot ovat käynnistäneet ympäristöasioiden kehittämistyön omilla organisaatioissaan. Monissa järjestöissä on vuosien varrella löydetty se oma juttu, johon on tartuttu ja jota on kehitetty eteenpäin. Suunnistusliitossa on tehty ympäristöohjelma kilpailun järjestämiseen, Golfliitossa on keskitytty kentänhoidon ympäristöasioihin, veneilyssä ja purjehduk-

sessä vesiensuojelutoimenpiteet ovat keskeisiä ja suuria harrastajamääriä liikuttavissa palloilulajeissa on tartuttu ympäristökasvatukseen ja liikennejärjestelyihin. SLU tukee jäsenjärjestöjen työtä viestinnän, konsultoinnin ja verkostotyön kautta. SLU tarjoaa kaikille liikunnan toimijoille ympäristöasioiden kehittämistä koskevaa tietoa, hyviä malleja ja työvälineitä.

SLU on kehittänyt Liikunnan Ekomerkin tunnustukseksi liikunnan ja urheilun ympäristövastuullisille toimijoille: seuroille, joukkueille ja muille ryhmille sekä tapahtumille, jotka sitoutuvat parantamaan ympäristövaikutuksiaan. Liikunnan Ekomerkkiä voi käyttää myös työkaluna ympäristöasioiden huomioimiseksi omassa toiminnassa. Ekomerkin tarkoituksena on innostaa toteuttamaan ympäristölle myönteisiä toimia joukkueissa, seuroissa, leireillä ja urheilutapahtumissa sekä liikkujien ja yleisön toiminnassa. Lisätietoa: www.slu.fi/ekomerkki.

Kestävästi kehityksen edistäminen ulottuu liikuntajärjestöjen jokapäiväiseen toimintaan. SLU:n ja sen muutaman jäsenjärjestön toimistoille on laadittu ympäristöohjelma WWF:n Green Office -järjestelmän mukaan. Ohjelman tarkoituksena on ympäristökuormituksen vähentäminen. Lisäksi pyritään luomaan ympäristömyönteistä henkeä ja kannustamaan jäsenjärjestöjä mukaan Green Office -järjestelmään. Lisätietoa: www.wwf.fi/greenoffice

Monien urheilun suur tapahtumien ohjeistukset kestävästi kehityksen toteuttamiseksi ovat vienneet eteenpäin ympäristötietoista ajattelua liikuntakulttuurissa. Esim. Yleisurheilun MM-kisoissa toteutettiin laaja ympäristöohjelma ja tuotettiin tapahtumanjärjestäjän ympäristömanuaali (Eco-Efficient Major Event Manual – Greening the Events, 2005).

KESTÄVÄ KEHITYS

on maailmanlaajuisesti, alueellisesti ja paikallisesti tapahtuvaa jatkuvaa ja ohjattua yhteiskunnallista muutosta, jonka päämääränä on turvata nykyisille ja tuleville sukupolville hyvät elämisen mahdollisuudet. Ympäristöongelmien ratkaiseminen edellyttää muutosta kulutustottumuksiin ja tuotannon tapoihin. Kestävä kehitys on tämän jatkuvan muutokset ohjaamista oikeaan suuntaan. Tämä tarkoittaa, että ympäristö, ihminen ja talous otetaan tasapuolisesti huomioon kaikessa päätöksenteossa ja toiminnassa.

3. Liikunnan ja ympäristön väliset kytkennät

Liikunta ja ympäristö vaikuttavat toisiinsa monin tavoin sekä suoraan että välillisesti. Ympäristö vaikuttaa urheilijan terveyteen ja viihtyvyyteen. Terveellinen ympäristö on edellytys liikunnan harrastamiselle ja siitä nauttimiselle. Luonto on myös monen lajin toimintaympäristö. Urheilu ja liikunta aiheuttavat ympäristövaikutuksia. Ympäristövaikutuksella tarkoitetaan jonkin tekijän aiheuttamaa muutosta ympäristössä. Haitallinen ympäristövaikutus heikentää ympäristöä, myönteinen parantaa. Liikuntalajien välillä on suuria eroja siinä, mikä ympäristörasitusta aiheuttaa.

Suurimmassa osassa liikuntalajeja suurin ympäristövaikutusten aiheuttaja on liikenne. Toinen merkittävä tekijä on liikuntapaikkarakentaminen, liikuntapaikkojen käyttö (energian ja veden kulutus), Liikunta voi saada aikaan myös myönteisiä ympäristövaikutuksia, mm. ympäristökasvatuksen ja luontosuhteen kehittymisen myötä.

LIIKUNNAN YMPÄRISTÖVAIKUTUKSIA AIHEUTTAVAT

- *Liikenne*
- *Liikuntapaikkojen rakentaminen ja ylläpito*
- *Maaston käyttö*
- *Päästöt ympäristöön (mm. lyijy, pakokaasut)*
- *Melu*
- *Urheiluvälineiteollisuus*
- *Varusteiden huolto*
- *Peseytymiset*
- *Majoitukset*
- *Ruokailut*
- *Jätteet (erityisesti tapahtumissa)*
- *Roskaantuminen*

Seuraavassa jokaisesta yllä olevasta ympäristövaikutusten aiheuttajasta on kerrottu lyhyesti perustietoja.

Liikenne on yleisesti ottaen liikunnan merkittävin ympäristövaikutusten aiheuttaja. Liikenteen osuus lajien ympäristörasituksesta kuitenkin vaihtelee hyvin paljon. Kotiovelta lähtevä kävelylenkkeily ei edellytä lainkaan matkustamista, kun taas lajit, joiden suorituspaikkoja joudutaan hakemaan kaukaa tai jopa ulkomailta, aiheuttavat paljon liikennettä. Huippu-urheilu edellyttää matkustamista harjoituksiin, leireille ja kilpailuihin. Myös tavanomaisten, kotipaikkakunnalla harrastettavien lajien harrastaminen vaatii nykyisin matkaamista liikuntahallille, kunnan ylläpitämille laduille, iltarasteille, uimahalliin, kentälle ja niin edelleen. Liikenteen osuus lajin harrastamisen vaatimasta luonnonvarojen kulutuksesta (MIPS eli Material Input per Service Unit) on jopa 66–80 % (LiikuntaMIPS - Liikuntaharrastusten luonnonvarojen kulutus, Kuluttaja-

tutkimuskeskus). Viime vuosina lähiliikuntapaikkojen suosio on lisääntynyt lapsiläheisen liikunnan ja terveysliikunnan arvostuksen myötä. Tästä kehityksestä hyöttyy myös ympäristö.

Liikenteen haitallisuuden suurin syy on polttoaineen kulutus. Lentokoneet, henkilöautot, linja-autot ja mopot käyvät toistaiseksi pääosin fossiililla polttoaineilla, joiden raaka-aineiden otto, kuljetukset tai jalostaminen kuluttavat energiaa ja luonnonvaroja sekä aiheuttavat päästöjä. Fossiilisten polttoaineiden palaessa ilmakehään vapautuu suuret määrät hiilidioksidia (yksi bensalitra tuottaa palaessaan 2,34 kg hiilidioksidia), joka tulee ilmakehään hiilen normaalikierron ulkopuolelta (normaalikiertoon kuuluvat mm. kasvien yhteyttäminen, ihmisten ja eläinten hengittäminen sekä puun polttaminen, kunhan tilalle kasvaa uutta puuta).

Suomalaiset kulkevat vuosittain satoja miljoonia kilometrejä henkilöautoilla harrastaakseen liikuntaa. Seitsemän tai kahdeksan litran polttoaineen keskikulutuksella tämä tekee jo miljardeja kiloja hiilidioksidia. Kaikki suomalaisten henkilöautoliikenne aiheuttaa noin 10 % Suomen kaikista hiilidioksidipäästöistä. Suurin ko. päästöjen aiheuttaja on energian tuotanto (noin ¾ kaikista hiilidioksidipäästöistä). Fossiilisten polttoaineiden käyttö on suurin syy ilmakehän hiilidioksidipitoisuuden nousuun, jota puolestaan pidetään ilmaston lämpenemisen suurimpana aiheuttajana.

VINKKI!

Matkalla Suomessa -pelin avulla voit vertailla erilaisten kulkutapojen ympäristöystävällisyyttä: www.motiva.fi/matkalla_suomessa

Matkalla Suomen kaupungeissa -pelin avulla voit vertailla kaupunkien sisäisen liikenteen kulkutapojen ympäristövaikutuksia <http://ilmansuojelu.ytv.kaapeli.fi/matkalla/v1.02/>

Myös liikuntapaikkojen rakentaminen ja ylläpito tuottavat ympäristövaikutuksia. Liikuntapaikoilla energiankulutus on hyvin merkittävä tekijä. Energiankulutus on suurinta sellaisilla liikuntapaikoilla, joissa tarvitaan jäähdytystä, lämmitystä sekä paljon koneilla tehtävää huoltoa. Liikuntarakennuksille tehtyjen energiakatselmusten mukaan säästömahdollisuuksia on todettu 25 % lämmön, 11 % sähkön ja 8 % veden kulutuksesta.

Ilmanvaihdon osuus julkisten rakennusten energiankulutuksen kustannuksista on 35–65 %. Oikein säädetty ilmastointi säästää energiaa ja rahaa. Käytetyllä energiamuodolla on myös suuri merkitys. Ympäristön kannalta parhaita ratkaisuja ovat uusiutuvat energiamuodot, kuten tuulienergia, aurinkoenergia, maalämpö ja bioenergia sekä kaukolämpö. Lauhdelämmön hyödyntäminen on ympäristöystävällistä ja edullista.

LISÄTIETOA LIKUNTAPAIKKARAKENTAMISESTA

- Liikuntapaikkarakentamisen ympäristövaikutukset -julkaisussa (2007) esitetään liikuntapaikkarakentamisen ympäristövaikutusten perusteita ja tutkimustietoja (Opetus- ja kulttuuriministeriön liikuntapaikka-julkaisu 91).
- Liikuntapaikkarakentamisen energiatehokkuutta ja ympäristövaikutusten hallintaa koskevia muita oppaita ovat mm. Jäähallien lämpö- ja kosteustekniikka suunnittelu- ja rakennuttamisopas 2007 (nro 92) ja Ampumarataopas 2005 (nro 87).
- Liikuntapaikkarakentamisen suunta-asiakirjassa esitetään tavoitteita kestävä kehityksen mukaiselle liikuntapaikkarakentamiselle (OKM:n julkaisu 2008:45, sivut 21-28).

UUSIEN LIKUNTAPAIKKOJEN RAKENTAMISEN YMPÄRISTÖPERIAATTEITA

- rakennetaan monikäyttöisiä, muunneltavia ja suurta käyttäjäkuntaa palvelevia tiloja
- liikuntapaikat sijoitetaan julkisen liikenteen kulkuyhteyksien ulottuville rakennusmateriaalina suositaan
- kotimaisia, myrkyttömiä luonnonmateriaaleista valmistettuja ja kierrätettäviä materiaaleja, mahdollisuuksien mukaan myös kierrätysmateriaaleja
- käytetään energiaa säästäviä ratkaisuja
- hyödynnetään uusiutuvaa energiaa

Maankäyttöä ei voi ohittaa liikunnan ympäristövaikutuksista puhuttaessa. Sillä on kaikista liikunnan ympäristövaikutuksista eniten merkitystä myös liikkujien itsensä kannalta. Liikunta-alueiden saaminen lähelle asutusta, liikuntaympäristöjen säilyminen viihtyisinä, retkeily- ympäristöjen luonnontilaisuus sekä jokamiehenoikeuksien säilyttäminen ovat liikunnan harrastajien edunvalvontaa. Liikkijat voivat omalla toiminnallaan vaikuttaa liikuntaympäristöjensä laatuun. Hyvin laajasti ajateltuna koko Suomi on liikuntaympäristöä. Retkeilyä sekä monia liikuntalajeja harrastetaan jokamiehenoikeuksien nojalla luonnonympäristössä. Luonnossa järjestetään myös tapahtumia, kuten suunnistuskilpailuja ja monien lajien suorituspaikat tai reitit on rakennettu luonnon keskelle. Tällaisia lajeja ovat mm. hiihto, moottorikelkkailu ja ratsastus. Rakennetuilla liikuntapaikoilla sekä tietyille lajeille varatuilla aluilla liikuntaan liittyvä maaston kuluminen sekä muut mahdolliset ympäristövaikutukset (esimerkiksi melu) on otettu huomioon jo alueiden käyttöä suunniteltaessa.

Moottoriurheilu, ilmailu sekä ammunta aiheuttavat suoria **päästöjä ympäristöön**. Moottoriurheilussa ja ilmailussa päästöt ovat polttoaineiden palamisesta aiheutuvia pakokaasuja sekä hiilidioksidia. Nämä päästöt ovat suuruusluokaltaan kuitenkin huomattavasti pienempiä kuin kaikkeen liikuntatoimintaan liittyvän liikenteen päästöt (arviolta korkeintaan pari prosenttia kaikesta liikuntaan liittyvästä liikenteestä, tarkkaa tutkimustietoa asiasta ei ole). Lajeihin liittyy myös muita tärkeitä ympäristöasioita, esimerkiksi kaluston huollosta syntyvät jäteöljyt tulee toimittaa ongelmajätteiden keräyspisteisiin ja kemikaalien valuminen maaperään tai vesistöön tulee ehkäistä. Onnettomuustilanteiden ja vahinkojen varalle tulee olla pelastussuunnitelma. Lisätietoja näiden lajien ympäristöasioista saa AKK Motorsportista, Moottoriliitosta sekä Ilmailuliitosta.

Ammunnan haitallisimmat päästöt ympäristöön ovat lyijyä (hauleissa ja patruunoissa) sekä PAH-yhdisteitä (haulikkoammunnan kiekkoissa). Urheiluammunnan osuutta kaikista lyijypäästöistä ei ole selvitetty, mutta toiminnan laajuuden ja harrastajamäärän huomioiden määrän pitäisi jäädä selvästi pienemmäksi kuin metsästyksen, puolustusvoimien ja teollisuuden aiheuttamat lyijypäästöt. Ampumaradoilla tapahtuvan ammunnan lyijy jää penkkaan, kun taas luonnossa ammuttaessa lyijy leviää pieninä määrinä laajoille alueille. Lyijyn kulkeutumista maaperässä sekä mahdollisuuksia lyijyn keräämiseen ampumaradoilta tutkitaan. Jos lyijy ei kulkeudu ratapenkasta lähialueille tai vesistöihin, siitä ei ole juurikaan vaaraa. Todennäköisesti lyijyn kulkeutuminen maaperässä voidaan tulevaisuudessa estää. Lyijypitoinen maa-aines on ongelmajätettä,

jota ei tule käyttää muihin tarkoituksiin. Tulevaisuudessa lyijy on mahdollista kerätä talteen luotiloukkujen ja haulien lentoradan katkaisuverkkojärjestelmien avulla. Lisätietoja ammuntaan liittyvistä ympäristöasioista saa Ampumaurheiluliitosta.

Melu on merkittävä liikuntaan liittyvä ympäristöhaitta, mutta Suomessa sen merkitys on toistaiseksi pysynyt vähäisenä. Melua aiheuttaa eniten moottoriurheilusta, ammunnasta, ilmailusta sekä suur tapahtumista. Tapahtumien ja kilpailujen järjestäjien tulee tehdä toiminnastaan etukäteen meluilmoitus kunnan ympäristönsuojeluviranomaisille (Ympäristönsuojelulaki), mikäli melun odotetaan aiheuttavan häiriötä. Viranomaisilla on mahdollisuus asettaa toiminnalle rajoituksia.

Voimakas melu on myös terveyshaitta, mutta vähäisempi melu on hyvin subjektiivisesti koettu ympäristöhaitta. Desibelien määrä ei aina ratkaise, vaan merkittävämpää on melun kiusallisuus. Meluun kannattaa siis kiinnittää huomiota ja ottaa meluasiat osaksi edunvalvontaa. Sidosryhmiin ja naapureihin on syytä pitää tiivistä yhteyttä ja tiedottaa ajoissa melua aiheuttavasta toiminnasta. Keskustelutilaisuudet ja toiminnan esittelyt ovat myös tärkeää edunvalvontaa. Laskuvarjohyppäykseen liittyvien lentokoneiden melu tuntuu vähemmän kiusalliselta, jos lajiin ja ennen kaikkea sen harrastajiin pääsee itse tutustumaan.

Ampuma- ja moottoriradoilla melu saattaa olla terveydelle haitallisen voimakasta. Äänen voimakkuuden desibelitasot olisi hyvä tutkituttaa eri sää- ja tuuliolosuhteissa ja varautua tarjoamaan kuulosuojaimia yleisölle, mikäli tähän on tarvetta. Melun määrää voidaan myös laskea nykyisestä huomattavasti nykyisillä meluntorjuntamenetelmillä. Tietoja desibelirajoituksista sekä meluntorjuntamenetelmistä saa kunnan ympäristönsuojeluviranomaiselta sekä melua aiheuttavien lajien osalta omasta liitosta.

Urheiluvälineiteollisuuden ympäristövaikutukset ovat yksittäistä liikunnan harrastajaa kohden vähäisiä verrattuna liikenteen ja liikuntapaikkojen ympäristövaikutuksiin. Koska teollisuudenala on kuitenkin laaja, ei sitä sovi sivuuttaa olan kohautuksella. Reilun kaupan jalkapallot ovat esimerkiksi eettisesti tuotetusta urheiluvälineestä. Valmistajat saavat vähintään lakien mukaista palkkaa, ja lapsityövoiman käyttö on kiellettyä ja ostaja maksaa palloista erillistä Reilun kaupan lisää, joka on tarkoitettu yhteisöä hyödyt-

täviin hankkeisiin, kuten terveydenhuoltoon ja koulutukseen. Hyvä nyrkki-sääntö on, että käytössä kestävät urheiluvarusteet tulevat halpatuontivarusteita edullisemmiksi ja ovat ympäristön kannalta parempi valinta.

Varusteiden aiheuttamaa ympäristörasitusta voi pienentää myös huoltamalla varusteita säännöllisesti ja korjaamalla niitä tarvittaessa. Näin varusteiden käyttöikä pitenee huomattavasti. Urheiluvarusteita pestään usein. Pesukoneen käyttämää vesi- ja energiamäärää sekä vesistöjä rehevöittäviä pesuaineita voidaan säästää merkittävästi pesemällä täysi koneellisia, käyttämällä säästöpesuohjelmia sekä annostelemalla pesuaine huolellisesti. Pesuaineissa on myös eroja. Paras valinta ympäristön kannalta on pesuaine, jolla on ympäristömerkki.

Paitsi varusteita, liikunnan harrastajat pesevät ahkerasti itseään. Suomalaiset käyttävät eniten vettä juuri **peseytymiseen**. Suihkussa kuluu vettä keskimäärin 12 litraa minuutissa. Suihkun sammuttaminen saippuoinnin ajaksi ja turhan suihkun alla seisomisen välttäminen säästävät vettä – ja sen lämmittämiseen kulunutta energiaa – suuria määriä.

TIESITKÖ...

- Jokainen suomalainen kuluttaa keskimäärin 155 litraa vettä vuorokaudessa. Tästä määrästä 60 litraa kuluu peseytymiseen.
- Veden säästämällä on monenlaisia positiivisia vaikutuksia: vedenpuhdistuskemikaalien käyttö vähenee, puhdistus- ja pumppausenergian kulutus vähenee ja energiaa säästyy, kun lämpimän veden käyttö vähenee. Veden säästö pienentää myös vesi- ja jätevesimaksuja!
- Pesu- ja puhdistusaineissa kannattaa suosia kasviöljypohjaisia aineita, saippuaa ja etikkaa sekä ympäristömerkittyjä tuotteita.

Paljon matkustavat liikunnan harrastajat voivat vaikuttaa ympäristöasioihin paitsi liikennemuodon, myös **majoituksen** valinnalla. Monilla hotelleilla on ympäristöjärjestelmä, osalla myös ympäristömerkki.

Jäteasiat ovat monessa urheilutapahtumissa näkyvin ja puhutuin ympäristöongelma. Jätteiden lajittelua tärkeämpää on kuitenkin yrittää välttää jätteen syntyä kokonaan. Aina jätteen välttämiseen ei ole kuitenkaan ole

mahdollisuutta, vaan kertakäyttömukeja ja -lautasia syntyy tapahtuman tarjoilusta sakkikaupalla. Jätehuollon suunnittelu kannattaa kuitenkin aloittaa tarjoilujen ja tarjoiluastoiden suunnittelusta. Toisena lähtökohtana ovat paikkakunnan jätehuollon käytännöt ja mahdollisuudet. Pelkän sekajätteen eli se perinteisen kaatopaikkajätteen kerääminen ainoana vaihtoehtona tulee kyseeseen silloin, kun paikkakunnalla ei ole järjestelmää jätteiden lajittelulle. Jätehuollon suunnitteluun saa parhaita neuvoja paikkakunnan jätehuoltoyhtiöstä tai kunnan ympäristönsuojeluviranomaisilta.

Jos paikkakunnalla lajitellaan jätteitä, tulisi näin tehdä myös tapahtumissa ja liikuntapaikoilla. Helpointa jätehuolto on silloin, kun jätteitä ei tarvitse lajitella, vaan tapahtumassa syntyy vain yhdenlaista jätettä, esimerkiksi bio- tai energiajätettä. Pelkkään biojätteeseen päästään käyttämällä pestäviä tai biohajoavia astioita ja välttämällä tarjoilussa kaikkea yksittäispakattua. Energiajätettä syntyy silloin, kun kaikki tarjoiluastiat ja pakkaukset sopivat energiajätteeksi, eikä niihin jää ruoka- tai nestejäämiä. Jos tapahtumassa lajitellaan kahta tai useampaa jätettä, tulisi jokaisen jätepisteen luona olla jäteneuvoja.

Roskaantuminen liittyy kiinteästi tapahtumien jätehuoltoon, mutta sitä esiintyy joskus myös liikuntapaikoilla ja jopa virkistysalueilla. Roskaantumisen ehkäisyn perussääntöjä on kaksi: ensinnäkin tapahtumissa ja liikuntapaikoilla tulee olla riittävästi jättepisteitä sijoitettuna niin, että ne ovat osallistujan tai liikkujan reitillä. Toinen perussääntö on, että jos jaksaa kantaa pakkauksen sisältöineen retkelle, pitäisi kunnan riittää tyhjän pakkauksen kantamiseen takaisin.

Liikunta ympäristökasvattajana

Urheiluseurat ovat kotien ja koulujen ohella avainroolissa lasten ja nuorten kasvattajina ja kasvuympäristöinä. Myös ympäristöasioiden omaksumiseen seuratoiminta antaa hyvät mahdollisuudet. Lapset ja nuoret ovat herkkiä oppimaan ja omaksumaan ympäristövastuullisia arvoja, asenteita, tietoja ja taitoja. Urheilutoiminnassa ohjaajat ja seuran edustusurheilijat ovat tärkeitä roolimalleja.

Urheiluseuratoiminta kytkeytyy usein ulkona liikkumiseen. Liikunta tarjoaa monia mahdollisuuksia myönteisiin kokemuksiin ja elämyksiin luonnossa. Luonnossa liikkuminen kehittää myönteistä luontosuhdetta lisäten arvostusta puhdasta ympäristöä kohtaan ja halua suojella sitä.

4. Toimenpiteitä ympäristövaikutusten vähentämiseksi

Tässä luvussa esitellään toimenpiteitä, joilla urheiluseura voi vähentää omia liikenteestä, tapahtumista tai varusteista aiheutuvia ympäristöhaittojaan. Nämä kolme aihetta on valittu siksi, että niihin on jokaisen seuran, lajista riippumatta, helppo tarttua ensimmäisenä ja ne kaikki sopivat hyvin myös ympäristöpelisääntöjen osiksi (luku 5).

4.1. Liikenne

Säästöjä ja vähemmän päästöjä

Fossiilisia polttoaineita käyttävät liikennemuodot ovat siis suurin liikunnan ympäristövaikutusten aiheuttaja. Vaihtoehtoja on olemassa, jos liikuntapaikka ei ole liian kaukana tai julkisten kulkuvälineiden ulottumattomissa. Pyöräily tai hölkkäminen harjoitukseen käy hyvin myös alkuverryttelystä.

PYÖRÄILY SUOSITUMMAKSI

- *ottakaa pyöräily osaksi treeniohjelmaa: alku- ja loppuverryttely pyöräillen kotoa harjoitukseen ja takaisin*
- *pyörille tulee olla turvalliset säilytyspaikat*
- *entä jos varusteita säilytettäisiin hallilla sen sijaan, että niitä kuljetetaan autolla edestakaisin ja varusteita käytetään kuitenkin vain hallilla?*

Oman auton jättäminen kotiin on aina ympäristöteko. Jos samalla suunnalla asuu muita harjoitukseen menijöitä, kimppakyyti on hyvä ratkaisu. Kolmen henkilön yhteiskyydillä saadaan säästettyä 2/3 bensakuluista ja päästöistä.

KIMPPAKYYTIRINGIN PERUSTAMINEN

1. *Harkitaan, onko kimppakyydeille tarvetta ja mahdollisuuksia*
2. *Merkitään asuinpaikat kartalle ja suunnitellaan kimpparingit lähellä tai matkan varrella asuvien kesken*
3. *Sovitaan yhteisistä säännöistä kimppakyydityksissä*
4. *Kerätään yhteystiedot ja jaetaan ne kaikille osapuolille*

Lihassoimaisen liikenteen ja kimppakyytien lisäksi liikenteen haittavaikutusten vähentämisen kärkikolmikkoon kuuluu taloudellinen ajotapa. Ajotapaa muuttamalla voi lähtötilanteesta riippuen säästää useita litroja sadalla kilometrillä. Keskimäärin taloudellisen ajotavan vaikutus polttoaineen kulutukseen on 1,2 litraa/100 km. Taloudellisen ajotavan (EcoDriving) koulutus säästää itsensä takaisin yleensä alle vuodessa, joten siihen kannattaa investoida. Seura voi esimerkiksi järjestää koulutuksen aktiivisille kuljettajilleen tai kutsua koulutukseen kaikki vapaaehtoiset omalla kustannuksellaan. Lisää tietoa taloudellisesta ajotavasta sekä paikkakunta-kohtaisista kouluttajista saa osoitteesta www.ecodriving.com.

AUTOILIJAN 10 EKOKÄSKYÄ

1. *Suunnittele ajosi ja vältä lyhyitä ajomatkoja*
2. *Esilämmitä moottori, kun lämpötila on alle 5 °C*
3. *Kiihdytä ripeästi tavoitenopeuteen*
4. *Aja niin isolla vaihteella, kuin auto jaksaa*
5. *Katso kauas ja ennakoi esteet*
6. *Vältä turhia pysähtymisiä*
7. *Lähesty liikennevaloja tähtäimessä vihreä valo*
8. *Hyödynnä auton oma vauhti, kun mahdollista*
9. *Tarkista renkaiden ilmanpaineet 2 krt/kk*
10. *Seuraa keskikulutusta ja pyri pienentämään sitä*

Liikenteen määrään voi vaikuttaa ratkaisevasti toiminnan suunnittelulla. Liittotasolla liikennettä voidaan vähentää kilpailujärjestelmien uudistamisella esimerkiksi muuttamalla pienimpien ikäluokkien valtakunnallisia turnauksia alueellisiksi. Seuran kauden leiri- ja kilpailusuunnitelmaa tehdessä voidaan arvioida tapahtumakohtaisia osallistujamääriä ja suunnitella liikennettä sen mukaisesti. Pienelle porukalle kimppekyyti on järkevin vaihtoehto, mutta pikkubussia tai linja-autoa kannattaa harkita isommalle joukolle. Jos matkoja on paljon, voi jo kauden alussa tehdä useampia kuljetuksia koskevan sopimuksen paikallisen liikennöitsijän kanssa. Jos ympäristöasiat ovat seuralle tärkeitä vaikuttimia sopimuksen tekoon, tulee tästä puhua liikennöitsijän kanssa.

Linja-autojen ja raskaan liikenteen ympäristöasiat ovat kehittyneet huomattavasti viime vuosina, joten autoissa on eroja. Joillakin liikennöitsijöillä on lisäksi omia ympäristöohjelmia ja kuljettajien taloudellisen ajotavan koulutusta, joten tällaisia vaihtoehtoja kannattaa kysyä. Liikenteen ympäristöasioista voi etsiä lisätietoja osoitteesta www.motiva.fi.

KILPAILUMATKAT

Kilpailumatkoilla pätevät samat säännöt kuin harjoitusmatkoillakin. Ne saattavat tosin suuntautua kauemmas, aina ulkomaille saakka. Kauas suuntautuville matkoille kannattaa suosia junaa tai linja-autoa. Lentämisestä kannattaa välttää, koska sen energiankulutus ja muut ympäristövaikutukset ovat reilusti yli muiden. Jos kuitenkin matka edellyttää lentämistä, on suositeltavaa käyttää suoria lentoja.

4.2. Urheilutapahtumat

Tämän kappaleen asioita voi soveltaa hyvin myös leirien tai pienempien kilpailujen järjestämiseen.

Urheilutapahtumat ovat hyvin olennainen osa urheilua. Vain hyvin järjestetyissä tapahtumissa on mahdollista aistia "suuren urheilujuhlan tuntua". Tapahtumat ovat monelle penkkiurheilijalle myös ainoita ikkunoita urheilulajin maailmaan ja sitä kautta tärkeitä kanavia lajin imagon viestintään. Siksi monien lajien tapahtumissa ympäristöasiat ovat olennainen osa tapahtumaorganisaation työtä. Tapahtuman ympäristöasioiden suunnittelu alkaa tapahtumapaikan valinnasta. Paikan valinnalla voidaan vaikuttaa liikennejärjestelyihin, joten päätös on ympäristöasioiden kannalta erittäin keskeinen. Tapahtuman järjestämiseen liittyvät luvat ja ilmoitukset (mm. meluilmoitus ja poliisille tehtävä ilmoitus) tulee hoitaa ajoissa kuntoon. Tapahtuman ympäristöasioihin liittyvät myös tarjoilujen järjestäminen, energiaratkaisut, vesi- ja jätevesihuolto (erityisjärjestelyjä tarvitaan erityisesti pohjavesialueilla), melu, jätahuolto, siivous, järjestäjien koulutus sekä tiedotus.

TAPAHTUMAN YMPÄRISTÖASIOIDEN SUUNNITTELU

- tapahtumapaikan valinta
- luvat ja ilmoitukset kuntoon
- energia, vesihuolto, liikenne, melu, jätahuolto, siivous
- vastuut, resurssit ja aikataulut
- järjestäjien koulutus ja tiedotus
- tapahtuman ympäristöohjelma

Urheilutapahtumat keräävät suuren joukon ihmisiä tapahtumapaikalle. Siksi liikenne on useimmiten tapahtumissakin se suurin ja pahin ympäristörasitus. Suuren yleisön liikennekäyttäytymiseen vaikuttaminen on haastavaa, mutta onnistuessaan tehokkain tapa vähentää ympäristörasitusta.

LIIKENNEJÄRJESTELYT TAPAHTUMASSA

- *tapahtumapaikka julkisten yhteyksien saavutettaviin*
- *kimppakyytien markkinointi (esim. täydellä autolla halvempi parkkimaksu)*
- *pysäköintialueet kulutuskestäville paikoille*
- *tapahtuman aikana kävellen ja pyöräillen*
- *suunnittelulla ja tiedotuksella voidaan välttää turha ajelu!*

Lainsäädännön osalta keskeisimmät tapahtuman ympäristöasiat ovat melu ja jätteet. Tapahtumanjärjestäjän tulee tehdä etukäteen (viimeistään 30 vrk ennen tapahtumaa) meluilmoitus tilapäistä melua tai tärinää aiheuttavasta toiminnasta, mikäli voidaan olettaa melun olevan erityisen häiritsevää. Ilmoitus tehdään paikkakunnan ympäristönsuojeluviranomaisille, joilla on oikeus asettaa melulle desibeli- ja aikarajoituksia. Tapahtumien ilmoitus- ja lupamenettelyitä on käsitelty kattavasti mm. julkaisussa Yleisötilaisuuden järjestämisoapas (Suomen Ympäristö- ja Terveystieteiden tutkimuskeskus Oy 2009)

Meluilmoituksessa ilmoitetaan tapahtuman arvioitu melutaso sekä haitat ympäristölle ja esitetään toimenpiteet melun kohtuullistamiseksi ja valvomiseksi (Ympäristöopas tapahtuman järjestäjille, Ympäristöministeriö 1999).

Jätelaki kieltää roskaamisen ja jätteen tuottajalle huolehtimisvastuun jätteistä. Jätelaki painottaa jätteen synnyn ennaltaehkäisyä ja lajittelua. Tapahtuman jäteasioiden hoitamiseen löytyy vinkkejä luvusta 3.

JÄTELAIN PERIAATTEET

1. jätteen synnyn välttäminen
2. tavaran uudelleenkäyttö
3. materiaalin kierrätys
4. energian hyödyntäminen
5. loppusijoitus kaatopaikalla

MITEN JÄTEHUOLTO ONNISTUU?

- minimoidaan jätteen syntyminen
- mietitään etukäteen, millaista jätettä tapahtumassa syntyy
- varataan riittävästi jäteastioita ja sijoitetaan ne järkevästi
- laaditaan selkeät ja havainnolliset opasteet
- lajitteluneuvojat opastamaan paikanpäälle

Silloin, jos tapahtuma järjestetään maastossa tai muussa paikassa, jossa ei ole valmiina sähköä ja vesi- ja viemäriputkia, kannattaa näissä asiassa kääntyä paikallisen energia- ja vesiyhtiöiden puoleen. Jätevesiasioissa paras yhteistyötaho on kunnan ympäristönsuojeluviranomainen.

Tapahtuman ympäristöasioiden järjestämisessä on erittäin tärkeää huolehtia kaikkien tapahtumanjärjestäjien koulutuksesta. Hyvin tehdyt suunnitelmat eivät toteudu, jos toteuttava taho ei ole niistä tietoinen tai motivaatio ei ole riittävä. Koulutus tulisi järjestää riittävän ajoissa, jotta järjestävät voisivat itse osallistua suunnitteluun. Tämä varmistaa motivaation ja toteutuksen onnistumisen parhaiten. Talkooväen ympäristökoulutus voidaan pitää osana muuta koulutusta lähellä tapahtumaa. Paras tapa järjestää ympäristökoulutusta onkin nivoa se osaksi kaikkea muuta koulutusta, jolloin erillisiä ympäristöoppitunteja ei tarvita. Koulutuksen järjestäjänä tai ainakin kutsujana tulisi olla tapahtuman johto.

Ruokatarjoilut ja kioskitoiminta

Kahvila- ja kioskitoiminnassa hankintojen suunnittelussa ohjenuorana on jätteen synnyn ehkäisy. Astioiden kohdalla tämä toteutuu parhaiten käyttämällä kestoastioita. Pesuaineina käytetään ympäristömerkittyjä, ympäristöä vähemmän kuormittavia vaihtoehtoja. Ruokavalinnoissa kannattaa suosia luomutuotteita, vuodenaikaan sopivia elintarvikkeita, lähellä tuotettua, kasvispainotteista ruokaa sekä reilun kaupan tuotteita. Ruokatarvikkeet hankitaan suurissa erissä ja suurina pakkauskokoina, jolloin vältetään turhaa pakkausjätettä. Lähiseudun tuottajia hyödyntämällä lyhenevät ja tuotteet saa kevyemmin pakattuna.

Kahvila- ja kioskitoiminnassa kannattaa lajitella erikseen biojäte, paperi, pahvi, lasi ja sekajäte. Jos kioskin tai kahvilan henkilökunta vaihtelee, kannattaa lajitteluohjeet merkitä erityisen huolellisesti lajitteluastioiden läheisyyteen. Asiakkaille jätteiden lajittelu on myös tehtävä mahdollisimman helpoksi.

Energiankulutusta voidaan parhaiten vähentää säästämällä lämmintä vettä ja käyttämällä sähkölaitteita tarkoituksenmukaisella tavalla. Ruoanlaitossa energiaa säästyy, kun suunnitellaan etukäteen ruokien valmistusjärjestys. Myös uunin jälkilämmön hyödyntäminen ja oikean kokoisten keittoastioiden käyttö kannattaa huomioida.

TAPAHTUMAN YMPÄRISTÖASIOIDEN TIEDOTUKSELLA KAIKKI MUKAAN

- ennen tilaisuutta: julkiset yhteydet, erikoisjärjestelyt
- tilaisuudessa: pysäköinti, alueella liikkuminen, jätteiden lajittelu ym. toimintaohjeet
- selkeät opasteet
- tarvittaessa neuvoja paikan päälle (esim. jätteiden lajitteluopasteisiin)

4.3. Varusteet

YMPÄRISTÖKRITEERIT VARUSTEIDEN HANKINNASSA

- *hanki käytettynä, jos mahdollista*
- *suosi kotimaista ja kestävä*
- *muotiaallot menevät, laadukas on aina arvossa*
- *valitse kierrätyskelpoista ja helposti hävitettävää*
- *harvemmin tarvittuja varusteita voi myös vuokrata*
- *mieti mitä todella tarvitset: varusteita ei kannata ostaa nurkkiin pölyttymään*

Seuran varustepörssi on hyvä tapa tehostaa varusteiden käyttöä. Varustepörssi voidaan pitää esimerkiksi kaksi kertaa vuodessa tai se voi olla jatkuva. Varustepankki eli seuran pyörittämä välineiden lainaus tai vuokraus kannattaa silloin, kun seura järjestää toimintaa ulkopuolisille tai kun varusteet ovat kalliita ja niitä tarvitaan harvoin. Varustepankin ylläpito kannattaa monissa lajeissa myös siksi, että se madaltaa kynnystä lajin kokeiluun ja saattaa tuoda seuralle tätä kautta uusia jäseniä. Varustepankki voidaan käynnistää seuran jäsenten käytöstä poistetuilla, mutta edelleen käyttökelpoisilla varusteilla.

Luonnonvarojen kulutusta pienennetään parhaiten pitämällä varusteista hyvää huolta, korjaamalla niitä tarvittaessa sekä tehostamalla niiden käyttöä yhteiskäytön tai kierrätyksen kautta.

5. Seuran ympäristöaskeleet

5.1. Seuran ympäristöpelisäännöt

Tehokkain tapa uudistaa toimintatapoja on sopia yhdessä, mitä tehdään ja miten. Yhden henkilön tai pienen ryhmän päätös henkilöautoliikenteen puolittamisesta jää toteutumatta, jos muut eivät ole sitoutuneet päätökseen. Yhdessä suunnittelemalla saadaan aikaan yhteisiä päätöksiä, joita on mukava noudattaa.

YMPÄRISTÖPELISÄÄNNÖT

- yhteisesti sovitut, ympäristöä säästävät toimintatavat
- sitoutumista tarvitaan koko ryhmältä sekä taustahenkilöiltä
- ohjaajien esimerkki ja vanhempien kannustus tärkeitä junioreille
- pelisääntöjen noudattamisesta tulisi seurata yhteistä, konkreettista hyötyä myös ryhmälle
- sosiaalinen kontrolli varmistaa sääntöjen noudattamisen
- tavoitteiden saavuttamisesta palkitaan

Aloite seuran ympäristöpelisääntöjen laatimiseen voi tulla yhtä hyvin seuran nuorilta, ohjaajilta, vanhemmilta, johtokunnalta kuin toimitsijoiltakin. Laatimispäätös tulisi kuitenkin aina tehdä mahdollisimman virallisella tasolla, johdon on sitouduttava pelisääntöjen laadintaan. Koko seuran pelisääntöjen

osalta sopiva päätöksentekijä on seuran hallitus tai muu tätä vastaava elin.

Ympäristöpelisäännöt laaditaan tilaisuudessa, jossa sille on riittävästi aikaa. Pieni työryhmä voi työstää luonnoksen, joka viimeistellään ja hyväksytään toisessa yhdessä. Pelisääntöjen laadinnassa on hyvä käyttää sellaisia ryhmätyömenetelmiä, joissa kaikki suunnitteluun osallistuvat voivat tuoda näkemyksensä esiin. Esimerkiksi kaikki voivat aluksi miettiä muutamia sääntöjä, sitten keskustella asiasta parin kanssa ja lopuksi pareittain esittää näkemyksiään koko porukalle. Esitellyistä ideoista luodaan säännöt keskustelemalla, yhdistelemällä eri ehdotuksia sekä tarvittaessa äänestämällä tärkeysjärjestyksestä. Alla on esitetty kuvitteellinen esimerkki jalkapalloseuran ympäristöpelisäännöistä:

1. Harjoitukseen kuljetaan pyörällä, bussilla tai kimppekyydillä aina, kun se on mahdollista
2. Varusteita huolletaan säännöllisesti, jotta ne kestävät pidempään
3. Pieneksi jääneet ja käyttämättömät varusteet kierrätetään seuran varustepörssin kautta
4. Oma juomapullo on aina mukana, jotta kertakäyttöastioita ei tarvita
5. Suihkuun ei jäädä seisomaan, vaan peseydytään hyvin tehokkaasti
6. Roskat lajitellaan aina mahdollisuuksien mukaan
7. Kavereita kiitetään ja kannustetaan ympäristöpelisääntöjen noudattamisessa
8. Seuramme näyttää hyvää esimerkkiä muille turnauksissa ja tapahtumissa

Ympäristöpelisäännöt ovat hyvä ensiaskele oikeaan suuntaan. Pelisääntöjä laadittaessa tulisi yhteisesti sopia myös aikataulusta, jolla pelisääntöjen noudattaminen yleisty ja vakiintuu Pelisääntöjä on ajan kuluessa tarpeen tarkistaa ja tarvittaessa muuttaa tai lisätä uusia sääntöjä.

5.2. Ympäristöasioiden kehittämishankkeet

Ympäristöasioiden kehittäminen vaatii jatkuvuutta ja pitkäjänteisyyttä, mutta turvallisinta ja varminta on edetä askel kerrallaan. Tässä luvussa on ohjeita siihen, miten ympäristöasioiden kehittäminen käynnistetään ja millä konsteilla toiminta tuottaa varmimmin tuloksia.

Liikunnan ympäristövaikutukset ovat hyvinkin erilaisia liikuntamuodosta riippuen. Mistä sitten tietää, mihin asiaan kannattaisi omassa seurassa ensimmäisenä tarttua? Hyvänä nyrkkisääntönä on, että kannattaa aloittaa sieltä, mistä aita on matalin ja edetä sitten systemaattisesti eteenpäin. Järjestötoiminnan tekijöiden, vapaaehtoisten valmentajien, toimitsijoiden, harrastajien ja vanhempien innostaminen mukaan kehittämistoimintaan on yksi ensimmäisiä – ja kaikkein tärkein – vaihe. Yhteistyössä on voimaa ja yhteisesti asioita kehittämällä löytyy myös helpoiten se asia, joka koetaan itselle ja lajille tärkeäksi. Urheiluseuratoiminnasta ei ole järkevää tehdä luonnonsuojelukerhoa – siihen tarkoitukseen on olemassa omat järjestönsä. Liikuntajärjestöjen tehtävänä on huolehtia siitä, ettei liikunnan harrastaminen ja kilpailujen sekä tapahtumien järjestäminen aiheuta vahinkoa ympäristölle ja että toimitaan yhteisymmärryksessä muiden sidosryhmien kanssa.

Ympäristöasioiden liittäminen osaksi oman lajin, seuran, tapahtuman tai liikuntapaikan toimintaa ei yleensä onnistu pelkästään sormia napsauttamalla. Ympäristöasioiden edistäminen liikuntajärjestöissä on pitkäjänteistä kehitystyötä, joka tarjoaa mielekkäitä tekemisen paikkoja aktiivisille, ehkä uusillekin toimijoille. Onnistumisen edellytyksenä on innostunut henkilö tai ryhmä, joka etsii tietoa, tekijöitä ja yhteistyötahoja, ohjaa suunnittelua, pistää toimeksi sekä kannustaa ja palkitsee aktiiviset toimijat. Hyviä polkuja onnistumiseen pääsemiseksi on olemassa monia, reitin valinta riippuu kehitettävästä toiminnasta ja tekijöistä.

Itsellä on intoa – mistä sitä saisi muille?

Totuus on, että kestävä kehityksen periaatteiden toteuttaminen riittää motivointikeinoksi vain harvalle. Parhaat motivointikeinot ovat taloudelliset säästöt (mm. liikennekuluissa sekä jäte- ja vesilaskuissa) tai uudet,

ympäristömyönteisyyttä vaativat, rahakkaat sponsorit. Samaan sarjaan kuuluu ympäristöasioiden painoarvon nousu järjestöjen määrärahakriteereissä. Hyvänä kakkosena tulee ympäristöasioiden julkisuuskuvaa nostava vaikutus, joka on monille seuroille ja tapahtumille hyvin tärkeä tekijä. Kolmanneksi yleisin motiivi on se, että halutaan pysyä kehityksessä mukana – ja mieluiten etu- kuin jälkijoukoissa.

MIKSI YMPÄRISTÖASIOITA PITÄISI HUOMIOIDA?

- *Vastuullinen imago, myönteinen julkisuus*
- *toiminnan hyväksyttävyyys ja jatkuvuus*
- *helpottaa suhteita sidosryhmiin*
- *oman toiminnan tarkka tunteminen, kustannussäästöt*
- *riskienhallinta ja ongelmien ennaltaehkäisy*
- *ympäristökasvatus, esimerkkinä oleminen*
- *tulevaisuuden rahoituskriteeri*

MIHIN SUUNTAAN OTTAA ENSIMMÄINEN ASKEL?

Ensimmäisen kehityskohteen valinnassa maltti on valttia. Liian suurta haastetta tai kokonaisuutta ei kannata kerralla ottaa työn alle. Jotta asiat etenisivät parhaalla mahdollisella vauhdilla pitkässä juoksussa, tarvitaan tasaisin väliajoin uusia onnistumisen kokemuksia.

Toinen paha kompastuskivi on liian vaikean ensimmäisen kehityskohteen valinta. Klassinen esimerkki tästä on jätteiden lajittelu yleisötapa-

tumassa. Vaikka lajitteluasiat ja opasteet olisi järjestetty kuinka hyvin, yleisön toimintaan vaikuttaminen on hyvin vaikeaa - harvalla tapahtumalla on varaa päätoimisiin jäteneuvojiin/-valvojiin jokaisen jätepisteen viereen. Parhaita tuloksia jätteasioissa saadaankin vaikuttamalla syntyvän jätteen määrään ja laatuun suunnittelemalla ruokailuja myös tästä näkökulmasta.

Paras mahdollinen kehityskohde on sellainen, jossa ympäristön sekä järjestön mahdollisimman suuret hyödyt saavutetaan mahdollisimman pienellä panostuksella. Tällainen onnistuminen kannustaa jatkamaan ja antaa rohkeutta uusien kehityskohteiden valintaan. Onnistumisen jälkeen on myös helpompaa keskustella pitkän tähtäimen päämäärien asettamisesta. Päämääriä tarvitaan näyttämään suuntaa välitavoitteille.

Esimerkkejä kehittämiskohteista:

LIIKUNTAPAIKAT

- *Uudet liikuntapaikat: sijoituspaikka, energiaratkaisut,*
- *materiaalit, tekniikka*
- *Ylläpito, käytön ohjaus ja seuranta: ilmastointi, vedenkulutus, siivous, lajittelu ja jätehuolto, energiakatselmus*
- *Perusparannukset: energiatehokkuus, uusittavalla tekniikalla alhainen veden- ja sähkönkulutus (energiamerkinnot)*

TAPAHTUMIEN JÄRJESTÄMINEN

- *lupa-asiat*
- *liikennejärjestelyt*
- *hankinnat, myytävät tuotteet ja tarjoilujen järjestäminen*

- *jätehuolto*
- *wc-ratkaisut*
- *melu*

SEURATOIMINTA

- *kimppakyydit, yhteiskuljetukset ja muut liikenneasiat*
- *varusteiden kierrätys*
- *ympäristökasvatus*

SEURAN TAI JÄRJESTÖN HALLINTO JA TOIMISTO

- *toimitilat: energiankulutus, jätehuolto*
- *liikenne/matkustaminen*
- *paperinsäästö (viestintä, laskutus. ine.)*
- *hankinnat*
- *ympäristöviestintä*

6. Jatkuva parantaminen - ympäristösuunnitelma

Ympäristöasioiden kehittämisen johtava periaate on jatkuva parantaminen. Kuulostaa helpolta ja yksinkertaiselta – maailmaa ei tarvitsekaan tehdä kerralla valmiiksi. Jatkuva parantaminen edellyttää kuitenkin myös jatkuvaa sitoutumista ja panostusta ympäristöasioiden kehittämiseen. Puolen vuoden kehityshanke opiskelijatyönä ei valitettavasti takaa pysyviä tuloksia, jos tulosten hyödyntämiseen ei ole varattu resursseja. Jatkuva parantaminen tarkoittaa myös sitä, että vähitellen koko organisaatio saadaan mukaan yhteisiin ympäristötalkoihin. Tämän onnistumiseksi tarvitaan vaikuttamista ihmisten arvoihin ja asenteisiin, tiedon jakamista ja hyvien käytäntöjen luomista. Keskeiset välineet tässäkin kunnonkohotuksessa ovat hyvä harjoitusohjelma ja valmentaja eli ympäristökielelle käännettynä ympäristösuunnitelma ja ympäristövastuuhenkilö tai -ryhmä.

Ympäristösuunnitelman tai -ohjelman laadinta alkaa tavoitteen asettamisesta: korkealle asetettu tavoite vaatii enemmän toimenpiteitä. Jos seura on jo laatinut itselleen ympäristöpelisäännöt, toimivat nämä hyvänä pohjana lyhyen aikavälin tavoitteille. Ympäristösuunnitelman laatimisen aluksi voidaan myös asettaa pitkän aikavälin tavoitteita, mutta alkuinnostuksen pyörteissä saattaa käydä niin, että osa suunnittelijoista haluaisi asettaa tavoitteita hyvinkin korkealle ja passiivisemmat realistit jarruttavat suunnitelmia. Tuloksena on pahimmassa tapauksessa mehevä kiista hyvän ympäristösuunnitelman sijasta. Lyhyen aikavälin tavoitteet ovat yleensä käytännönläheisiä ja sopivat siksi hyvin ensimmäistä ympäristösuunnitelmaansa tekeville.

Ympäristösuunnitelmaan kirjataan kunkin tavoitteen kohdalle ne toimenpiteet, joilla tavoitteeseen pyritään sekä jokaiselle toimenpiteelle aikataulu, vastuuhenkilö ja tarvittaessa resurssit. Suunnitelmaa laadittaessa sovitaan myös tarkistusaikataulusta ja seuraavista yhteisistä palavereista. Seuran ympäristöryhmän palavereihin tulisi silloin tällöin liittää varsinaisen asian lisäksi jotain koulutusta tai muuta virikettä, jottei asian edistämisestä tule liian puisevaa

SEURAN YMPÄRISTÖSUUNNITELMAN VALMISTELU

- *nimetään seuran ympäristötyöryhmä ja sovitaan kokoontumisaika*
- *nimetään seuran ympäristövastaava*
- *kartoitetaan ympäristönäkökohdat ja toimintamahdollisuudet seuran toiminnan eri osa-alueilla:*
 - *harjoitukset*
 - *liikenne*
 - *varusteiden hankinta ja huolto*
 - *suorituspaikat*
 - *kokoukset*
 - *kahvila- ja kioskitoiminta*
 - *kilpailujen ja muiden tapahtumien järjestäminen*
 - *ympäristökasvatus*
- *päätetään pidemmän aikavälin tavoitteista*
- *päätetään mistä osa-alueesta lähdetään liikkeelle*
- *valitaan ja kirjataan toteutettavat toimenpiteet*
- *sovitaan toimenpiteiden toteuttamisaikataulusta*
- *nimetään kullekin osa-alueelle oma vastuuhenkilö*

Ympäristöpolitiikka on julistus organisaation periaatteista ja aikomuksista. Se antaa suuntaviivat toiminnalle ja ympäristötavoitteiden muotoilulle.

Ympäristösuunnitelma tai -ohjelma käsittää toimenpiteet, resurssit ja aikataulut asetettujen ympäristötavoitteiden saavuttamiseksi. Ympäristöohjelmassa määritellään myös vastuut. Ympäristöohjelman toimenpiteillä vähennetään toiminnan haitallisia ympäristövaikutuksia.

YMPÄRISTÖMYÖNTEISEN KOULUTUKSEN TAI KOKOUKSEN SUUNNITTELU

Ympäristöasioita käsittelevissä tilaisuuksissa on eduksi, jos järjestelyt tukevat koulutuksessa esille tulevia ympäristöasioita. Sanoman vastaanottamista auttaa se, että teot puhuvat samaa kieltä kuin sanat ja kouluttaja näyttää omalla toiminnallaan parasta esimerkkiä. Seuraavassa vinkkejä ympäristömyönteisen koulutuksen tai kokouksen järjestämiseen.

Paikka valitaan siten, että sinne pääsee kätevästi julkisilla kulkuvälineillä. Osallistujien kesken voidaan myös organisoida kimppakyydit: ilmoittautuessa kartoitetaan liikennetarve ja muodostetaan samalta suunnalta tulevista kyytiporukat. Valitsemalla paikka mahdollisimman läheltä osallistujia, voidaan välttää turhaa liikennettä ja alentaa mukaantulokynnystä. Pitempiin kokouksiin irtiotto arkiympyröistä voi olla hyväkin idea; keskitytään kunnolla käsillä olevaan asiaan. Tapaamisen yhteydessä voi myös tutustua vaikkapa paikalliseen luontonahtävyyteen. Paikasta riippuen alkamisaika on hyvä valita siten, ettei osallistujien tarvitse matkustaa aamu- tai iltapäiväruuhkissa.

Tarjoilussa ympäristöasiat voi huomioida monellakin eri tavalla. Kestoasiat ovat ympäristöstävällinen valinta ja niitä on myös mukavampi käyttää kuin kertakäyttöasioita. Luomu- ja reilun kaupan tuotteita kannattaa käyttää mahdollisuuksien mukaan päivän ruokailuissa.

Paperia on perinteisesti kulunut koulutuksissa ja tapaamisissa paljon. Pienillä muutoksilla paperinkulutusta voi kuitenkin helposti vähentää.

Tiedotuksessa ennen ja jälkeen tilaisuuden sähköposti tai nettisivut toimii nopeasti ja kätevästi. Vain välttämättömät paperit tulostetaan ja kopioidaan osallistujille kaksipuolisina ja järkevään kokoon pienennettyinä – muutaman sanan kalvolle ei kannata uhrata koko sivua. Tulostuksessa ja kopioinnissa käytetään joutsenmerkittyä paperia; merkki kertoo keskimääräistä pienemmästä ympäristökuormituksesta. Paperijätteelle järjestetään keräysastia, josta se hoidetaan kierrätykseen.

Esityksiin käytetään vanhanaikaisen kalvojen ja fläppitaulujen sijaan datatykkiä. Perinteinen liitutaulukin voi olla piristävä vaihtoehto!

LISÄTIEDON LÄHTEITÄ

Ympäristöasioista löytyy monenlaista materiaalia lähtien tieteellisistä julkaisuista aina markkinointiesitteisiin. Kaikki materiaalit eivät valitettavasti ole neutraaleja, vaan niissä saatetaan esittää yksipuolisia näkökulmia ja väittämiä, esimerkiksi tuotteen markkinointitarkoituksessa tai yrityksen / yhteisön imagon parantamiseksi. Koulutusmateriaalia valitessa kannattaa kriittisesti tarkastella ainakin seuraavia asioita:

- *Kuka tai mikä taho on tehnyt materiaalin? Löytyvätkö materiaalista tekijän yhteystiedot tai muita lisätiedon lähteitä?*
- *Onko tekijällä kompetenssia käsitellä asiaa; onko tekijä alan asiantuntija?*
- *Onko asioita käsitelty monelta kannalta vai yksipuolisesti?*
- *Mikä on tekijän suhde asiaan; hyötyykö tekijä jos asiat olisivat niin kuin väitetään?*
- *Mihin tarkoitukseen materiaali on tehty? Yritetäänkö sillä myydä jotakin?*

Materiaalien ja asiantuntija-avun suhteen voi kääntyä ko. aihetta tuntevan tahon puoleen. Hyviä yhteistyökumppaneita urheiluseuran ympäristöasioiden kehittämisessä ovat mm. paikalliset ympäristönsuojeluviranomaiset ja -järjestöt. Ympäristöministeriöstä, Suomen Ympäristökeskuksesta ja alueellisista ympäristökeskuksista löytää parhaiten tietoa internetistä: www.ymparisto.fi. Oman kunnan ympäristönsuojeluviranomaiset selviävät tiedustelemalla kunnasta. Myös ympäristövas-

tuulliset yritykset ja ympäristöasioita työkseen hoitavat yritykset (esim. jätehuoltoyritykset) saattavat olla hedelmällisiä yhteistyökumppaneita.

Liikunnan ympäristöasioista saa lisää tietoa mm. osoitteesta www.slu.fi/ymparisto sekä useilta ulkomaisilta sivustoilta, mm:

- Global Forum for Sports and the Environment www.g-forse.com
- Kansainvälisen Olympiakomitean ympäristösivut www.olympic.org
> Olympism in Action > Environment
- YK:n ympäristöohjelman (UNEP) Liikunta ja ympäristö -teemasivut www.unep.org/sport_env
- Kanadalainen kestävän urheilun foorumi www.greengold.on.ca.

LIIKUNNAN YMPÄRISTÖASIOITA KOSKEVAA LAINSÄÄDÄNTÖÄ

- *Ympäristönsuojelulaki (86/2000) ja asetus (169/2000) – YSL on laaja kokonaisuus, mm. ympäristön pilaantumisen ehkäisy, jätteiden synnyn ehkäisy ja ympäristöä pilaavan toiminnan vaikutusten arviointi, lupa- ja ilmoitusvelvollisuus*
- *Maastoliikennelaki (1710/1995) - esim. lupa kilpailuihin ja harjoitukseen maastossa*
- *Vesiliikennelaki (463/1996) – esim. lupa kilpailuihin ja harjoitukseen vesistöissä*
- *Terveysturvallisuuslaki (763/1994) – esim. asuntoihin kantautuvan melun ja pölyn ehkäisy*
- *Naapurussuhdelaki (26/1920) – kohtuuttoman rasituksen esim. melu aiheuttamiskielto*
- *Kemikaalilaki (744/1989) – esim. kemikaalien huolellinen säilyttäminen*
- *Jätelaki (1072/1993) – esim. jätteiden asianmukainen käsittely*

- *Maankäyttö- ja rakennuslaki (132/1999) – esim. rakennetun ympäristön terveellisyys ja turvallisuus*
- *Luonnonsuojelulaki (1096/1996) – esim. luonnonsuojelualueiden rauhoittaminen*

Ajantasainen lainsäädäntö www.finlex.fi

Lainsäädännön lisäksi tulee huomioida

- *Kunnan ympäristönsuojelumääräykset*
- *Jokamiehenoikeudet ja velvollisuudet*